

мдр. мдр 2/14

126/14

У родном селу

Увек је чудно како неки поп узме и запише да смо се родили ту и ту, тад и тад; а други неки поп запише да смо умрли ~~тамо~~ ту и ту, тад и тад; и са та два записа као чавлима закуцају човека на неку врсту графичке таблице. И што је још чудније, ми сами стотину и стотину пута препишемо и потпишемо час и место свог рођења, и ~~ако~~ оно прво, час, не можемо знати; а ово друго, место, понекад и до смрти не видимо. Слично ~~преписују~~ и потписују нашу смрт наша деца или други потомци... Међутим, човек је као сплав: са текућом водом клизи, спојкама стегнут од комада најразноврснијих по добу старости и пореклу, и ~~тогда~~ се сваког часа крњи, смањује, делимично умире, како материја у коју су спојке забијене чмане, рупе зевају клинови испадају.

На наговарање пријатеља реших се да, у старости, одем да видим место где сам се родила. Узех железницу, па онда стародревни фијакер, па онда скелу, па онда, с друге стране, сељачка кола да ме превезу од рукавца реке где је скела, до села. То последње је тако кратак пут да се може и пешице прећи. И моје родно село није ми требало слати справу која ће ме вући, и пред њом не само једно, него два кљусета. Али моје родно место нема појма о мени, не зна да сам добар пешак и страстан пешак. После десетак минута вожње, кочијаш, Бачванин у великом крутом шеширу, показа бичем: Ето!

Ја помислих, ако је *ето* баш је *ето*. Ништа под Богом да препознам, ништа да осетим. Село, на обали широке и доста лење реке, у равници. Два реда прилично чисто окречених кућерака у главном сокаку, (чини ми се да их има свега два); црква на празном простору; мало позади ње гробље, крај реке, која је сасвим близу; рибарско звоно, ограђено даскама које су блато и влага добро намочили и већ прилично и појели, и око тог звона нечији котлићи, гуске, свиње, и, за чудо, свега једно дете.

Већ скоро на крају ширег сокака једна мало боља кућа, у коју су пријатељи јавили да ћу стићи, и молили да будем примљена за дан-два, колико хтеднем остати. Да ли је та

кућа можда оно *ето*? Капија, од нових дасака, бела, на једном крилу рецкава, а на другом дебелом столарском писалком ишарана, да буде изрезана кад се доспе. „Стој! оха! стој!” дрекну кочијаш и тргну за реп једну половину запреге, лепу и веселу тамно риђу кобилу, са црним мрљама око врата као да има ћердан. Стадосмо, да пропустимо тројанатоварена кола — било је летње време рада — која су излазила из дворишта. Прођоше крај нас качећи се о огромне сунцокрете с обе стране капијских дирека, отскокнуше два три пута по парченцету калдрме пред капијом, да онда скрену у десно на сеоски пут, дигну прашину, и упадну у њу без трага, као у рупу.

У дворишту, осетих да ми је најпријатније да се сневеселим. Муњезито се запиташ: зашто? и муњевито одговори у себи: зато што нема траве. Кадгод сам раније мислила о свом месту рођења, почињала бих увек с травом. Трава је одувек имала за мене нешто чудесно сродно, уједно умирујуће: тиха је, чиста је, увек је иста и увек исто хоће. И све сам замишљала: ако некад видим своје село, то ће бити: трава, трава, трава... У овом дворишту сад, ни једног стручића од ње; него је, двориште, закрчено неким нередом који стоји преда мношвом као хиероглифи. Даске, мотке, точкови са ~~другим~~ деловима нечега, гвожђарија, масне канте и лопте кучина, ред отворених врећа у стубицама као оне у којима мала деца уче дубити. Из тога нереди стадоше одједаред изгмизавати људи и жеке, сви млади, не моји другови. Поздрављамо се без церемонија, ~~па~~ и без срдчности: јер свет ту има паметнија посла, а ја, осећам, немам ту никаква посла. И док на уобичајена питања нешто одговарам, у мени једнако стоји друго питање: ~~А~~ где је трава?

У соби, најзад, испаде неко ближи мени по годинама, један чича, са очима које се тако смеју да се просто тресу дебеле обрве наднете над њих. После мало речи уграбих прилику да запитам: Је л' те, газда, да ли су мој отац и мати у овој кући станозали, и да ли можда знате јесам ли се ја ту родила? — „Па и нисте, синко“ — вели чича. — „Рек'о би да сам чуо к'о да ће бити од оне стране, па уз друм ван села, мали један салашчић. К'о и није салашчић, него нека пустарица. А не може баш право ни да се знаде, јер то тамо већ давно држиду неке пропалице, и, рек'о би човек, друго и не ралиду већ рушиду оно мало што је било. Амбар ост'о само један, а кућа у којој живе нема више од три зида. Остаће напослетку само онај дебели, забатни зид, да Аца Коровљев, кад се пијан затетура, има ди да се заустави у својој кући.”

Би ми чисто мило кад чух да не постоји место где сам се родила. И рекох то и чичи. „Па јест” — одговори он и смеје се — „људски рачун се понајмање знаде. Ето, ја сам

се ту и родио и ост'о, ал' мати се преудавала, и кућа мога оца узидана је тамо негде на грунту богатог Влаовића. Деветоро деце нас је било од једне матере и три оца. Неки смо се родили по њивама, нашим и туђим; брат један родио се у чамцу, како се мати враћала с аде. И све тако. Мати моја, удаји се, удаји, а деца само пршћеду из ње к'о кокице из решета."

Изађох да прођем по селу, и спустим се до воде. Успут мислим: Нико дакле не зна заправо где се родио. И та мисао ми је била тако пријатна. Стигох на реку. Вода мирна, ~~да~~ се скоро не разликује узвође од низвођа. Земља уз воду гњила и рупава. Свиње пласкају по глибу и нешто једу. Далеко у реци видим пешчан пруд, као прострт бео чаршав, и око њега два рукавца воде. Струје; да ли и шуме, не чујем. Свакако је то најлепше што сам досад видела у свом месту рођења; тај спруд, чист, бео, који залева вода.

Удара сат на цркви. Погледам на свој. Онај на торњу искуцава три мање него што треба. Толико и показује на јединој плочи часовника. Торањ је бео, окречен, и све ми се чини мало крив. Биће отуда што је леп испод креча, види се, груб и неправилан. Само мало после сат опет избија. Одби један, па стаде. Насмејах се. Шта значи то јединица? Где је треба додати или одузети, да се поправи рачун? Уосталом, зар сам се једаред осведочила да црквене ~~сказа~~лке тера ветар. Што значи да и парохijske књиге помало води ветар, заједно с попом. Сатна плоча почиње ме занимати. И она је сва накатана кречом. То можда такође смета ~~сказа~~лкама и ремети време и парохijske документе... У тој цркви су ме сигурно крстили. Ту је негде и књига где стоји записано моје рођење, тачно. Али ко зна; ако је и тада био много укапан сат? Или ако је дувао ветар? Или ако у она прошла времена сата на торњу уопште није било? Ко зна колико сам старија него што пише... Како је то чудно: како је тешко људима да ухвате тренутак времена. Ухватити тренутак времена који часка не часи! Зар се то може! Нико дакле не зна тачно кад се родио! И та мисао је тако умирујућа.

Неко дреши чамац. Треска веслом, псује, те онда запева:

Другу нећу, за тобом умрећу!

— Умри дико, купићу ти свећу!

Рибар растреса мрежу, суву, нечишћену, која сва шушти од песка. На једном месту, мрежа је замршена, мекана, влажна и црна. Рибар тура руку, вади и баца неколико скапалих риба. Свиње их одмах прождиру! И патке неке загегале да стигну, али одоцнеле. Кратке им ноге, а час времена не часи.

Гледам рибара. Снажан је и свеж, али види се, матор. Биће, ако се ту родио, да смо и земљаци и парњаци. Почех околишом: „Да ли се давно бавите рибарством?“ „Оха!“ „Да ли сте ожењени?“ „Оха!“ „Имате ли деце?“ „Оха!“ Па опет удари у песму:

Другу нећу, за тобом умрећу...

отисну се, и оде без збогом остај. Не знам тачно по чему, али ми се учини да сам ипак несравњено старија од тог маторог рибара. Гледам како одмиче, и тера чамац некако као да јаше на њему. И осетих да ми се скљештиле вилице, на начин кад доња усна прогута горњу, и човек остане ружан и нем, и пун неке болне недоумице, и стида што се родио. Срећом, расеје човека увек понешто. Тамо уз гробљанску ограду сабило се двадесетак оваца у хлад. Тако се сабиле једна уз другу да им леђа изгледају као тврда бела плоча, а светле црне губице стоје као на канап нанизане. И свиње се склониле од топлоте, на свој начин. Зариле главе под разбацано камење на обали, и крчу пресићеним јркањем свињског заборава.

Наилази реком реморкер. Насупрот обичнима, бео је и вижљав. За њим две дереглије. Вода се дели, пропушта их, па опет пада у себе и мирује. Реморкер не буди пажњу села. Полетеше из неких авлија каменице, али не достигоше воду. Заврши се та сцена ударањем таласа о обалу. Ускоро почех и ја да осећам несносну топлоту. Где ли ја да се склоним, на обали мога родног места? Хоћу ли уз гробљанску ограду, или главом под камење.

На торњу опет откуцава. Не бројим више, само се опет мишљу везујем за цркву. Ту су ме, вероватно, донели на крштење, отац, кум, и нека женскадија, и ту су после нешто записивали о мени и о њима, о којима, једнима и другима, нико ништа овде сада не зна, који се, ми сами, узајамно не знамо, од којих већина лежи по разним гробљима... Како попови залудно записују. Њихове књиге су као стара гробља. Живи не познају ни једно име по крстачама; мртви, кад би устали, не би познали живе. Моја мајка, да дође сад тамо са неког далеког гробља у којем лежи од своје двадесет седме године, не би ме познала, или би мислила да сам јој, много старија од ње, мајка.

Угледах тада читаву четицу мојих земљака, наравно, туђих за мене, као што сам ја туђа за њих. Спуштају се ка реци и галаме. Босе ноге, шарене сукње. Како у тај час јуонуше и деца из школе, галама се повећа, толико, да ме скоро подсети на град из којег сам дошла. Читава флотила чамаца се дрешти. Клопара дрзенарија; прска вода од оних што су, засуканих ногавица, загазили у реку; а љу-

љају се чамци од оних у њима. Убацују котарице, мотике, расаду, канте, грабуљице, бошчице са храном! Иду на аду, тамо ће преноћити, у башти коју ће сутра од зоре да раде. Засекоше весла, зашкрипа шљунак, размаче се блато, одоше. Школска деца на обали, која су сигурно заборавила све што су знала, деру се дивљачки весело и разуздано. Они у чамцима запеваше. Како то двоје може лепо да се усклади; дерњава безбрижне деце и певање људи из истог села — никада то нисам могла замислити. Дође ми тешко што нити могу с онима да пезам, нити с овима да галамим; што нисам ни дете, ни сељанка, што нисам из места у којем сам се родила.

Одмичу чамци. Све су мањи и мањи. Небо око њих као огромна златна лепеза. Одоше. Али ће се вратити. Сви, и људи и котарице и вреће, у своје село. А ја кад одем, нећу се више никада вратити. Никада, у моје родно село... Отац мој, причао ми је, дохватио је једнога дана сандуке, побацао у њих што му је било најдраже, спремио жену и мало дете у повоју, и отишао обећавајући да ће писати и доћи, па никада није писао, нити је икада дошао. Из једне кућице изиђе древни човечуљак; одвуче се до порте, и леже у неки грозан коров, сав од чкаља и коприва. Како леже, коров се састави као вода над његовим мајушним телом. Ако наиђе крава, згазиће га, помислих. Он то сигурно није помислио. Ни сада, нити икада.

За чичом изиђоше из исте кућице два лепа момчића; као близанци; ваљда су браћа. Ставили руке над очи, погледаше у небо, не у торањ, да виде колико је сати, па се вратише у кућу и изиђоше затим с вечером! У рукама им судићи од суве бундеве; и ти судићи као да су близанци. Занимљива ствар: издубе сигурно месо и дроб, оставе на жестоком сунцу равнице да се кора стврдне као дрво, и ето од воћке тањире. Од свега може све да буде. Као што је све доста, само ако се добро рачуна. Човек, како нема родног места, нема ни родног намештаја, ни родног посуђа... У судовима црвени патлиџан. Момци га режу бритвицама на кришке, соли из џепа, додају залогаје хлеба заламајући га у другом џепу. Смешни су. Са истом халапљивошћу једу, али док један жваће више десном страном зуба, и ту му је образ набивен храном и истегљен и као надувен, код другог се све то збива на левој страни. Кад довршише закуску, обрисаше судове руковешу ишчупане траве, остатке од јела хитнуше у стране. Свиње одмах све прогуташе.

Ту сам се дакле родила! ту сам плакала онај први грчевити плач детета које је дошло на свет, плач који траје скоро непрекидно један два дана, од којег дрхти и модри

бедно мало створење, и који плач је можда један од најјачих знака за тајанственост страдања човечјег... Тако је лепа ова земља, и тако леп може да буде живот, а с ридањем се улази и излази из живота.

Где, на води, слика човечја: сплав. Грдни сплав, и на њему читаво насеље. Голубова и деце је тушта и тма. Где су се родила та деца? На сплаву? У кретању између безимених обала, са врбама што пију воду, и с травом која полеже у правцу ветра, час овог час оног. Никоји поп није могао та рођења забележити. Нетачност је, мања, већа, све што попови о рођењима и смртима записују. И оно што кроничари и историчари проналазе. Ретки су који знају кад и где су се родили они, и други. Право имају људи који тврде да се мит и историја једнако, сваког часа, преплећу. Сви смо ми, по свему, колико друштвена, толико митска бића. Не старост коју ми је поп записао! можда сам толико стара да тек што се нисам претворила у митско биће, у камен, у дрво... Сплав се удаљио; два три голуба још излепшаше у лепим фигурама над простором између мене и сплава, и одлетеше. Све даље и даље; ништа друго од њих нема до по два крила, и, ~~када~~ између крила велико око ~~које~~ ми говори да ме остављају птице, са једнога сплава који и сам непрестано све оставља, и нигде не пристаје. Пристане онда кад се распадне у делове. Па ни онда.

Место врућине, осетих језу. Родно место човека је нешто одвише жалосно. Пожурих кући, узех, на запрепашћење чичино, торбицу, и рекох да се враћам још те вечери. Куда? Откуда сам дошла. Пођох пешке до скеле. Врућина знатно попустила. Вода је опет мокра и осећа се њен дах у околини. Замном се упутише један пас и низ патака. Пас, замало, изостаде, без збогом остај. Како сам и ја гегала, патке наставише са мном. Ипак, мој корак извежбаног пешака, био је неподесан паткама. Да поломе, или бар угану, оне кратке ножице; а реп им при том врцка тако смешно и тако глупо.

Спруд онај у реци сада је сивкаст. Виде се по њему мале угасите хрпице. То су водене птице које су већ полегале. Шљунак им је кревет и јастук, помрчина ће бити покривач... Тако мало је доста, ако се добро рачуна.

Успут на једном месту стадох, да би се патке одмориле, и да још једаред, ако могу, видим колико је сати на сату по коме сам се родила. Није се више разазнавао сат. Уосталом, како ми једаред једна утвара у сну рече: Касније је но што сати показују. Погледах још једном на своје родно место, из даљине, да га видим у панорами. Моје родно место: илузија. Саме разнобојне павте и линије: сунчеве зраке, река, низови кровова, прашина по путањима, испарења. Све се то укрстило, златно, сребрно, мрко, бело,

11 ак

1. летце;

мешто
мито

спруге

зеленкасто, у једном имагинарном пољу, и нема ни неба ни земље. Торња нема, парохije нема, матрикула нема, мог родног места нема, ни мене нема. Испуни ме дивота илузије. ~~Оно~~ једино што нас везује за родитеље, за место рођења, за љубљена створења, за ову земљу. Занесох се, и више нисам знала ја пут, него је пут знао мене и водио он мене. Осетих се одједаред везана за нешто исконско. Сагледах најзад траву, травицу ~~моју~~ драгу, и као да видех себе у свом симболу. Травчица: њиха на ветру, слабачка, пролазна, сиромашна, безимена, без родног места. Јер, кад је малчице чупнеш из земље, одмах се извуче, и кад погледаш, корена нема...

„Оћеду ли да се превезеду и госпоја?” пита скелеџија. „Дрешимо скелу. Касно је већ.” — Касно је. Касније је, драги пријатељу, него што мислиш.”

Исидора Секулић

Isidora Sekulic